Prof. Dr. Mustafa Keskin Armağanı

Türk Tarih ve Kültürü Araştırmaları

Editör:
Prof. Dr. Remzi Kılıç

ideal kültür&yayıncılık

PROF. DR. MUSTAFA KESKİN ARMAĞANI
Türk Tarih ve Kültürü Araştırmaları

Editör:
Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Yayın Koordinatörü
Ahmet Dündar

Yayın Yönetmeni
Hüseyin Cengiz

Baskı Hazırlık
DBY Ajans

1. Baskı: İstanbul 2014

Baskı
Karist Baskı Çözümleri Ltd. Şti.
Yeşilköy Mah. EGS Business Park,
B2 Blok, No: 8/20 34149 Bakırköy/İSTANBUL
Tel : 0 212 465 92 48 • Sertifika No: 22827

ISBN
978-605-5729-59-2

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 12669

İDEAL KÜLTÜR YAYINCILIK
Reklam ve Organizasyon San. Tic. Ltd. Şti.
Topkapı Mah. Kahalbaşı Sok: No:31/1
Fatih - İstanbul
Tel: +90 212 528 85 41 Faks: +90 212 528 85 47
www.idealkultur.com • bilgi@idealkultur.com

© Bu kitabın her hakkı saklıdır. Tamamen veya herhangi bir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

Hindistan'ın İlk Müslümanları: Moplahlar (VII-XIV. Yüzyıllar)

Doç. Dr. İsmail ÇİFTCİOĞLU[*]

[*] Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü.

Giriş

Moplahlar, Hindistan'ın güneyinde (Malabar-Kerala) yaşayan Müslümanlardır. Bunların ataları Malabar bölgesinde teşekkül eden ilk Hintli Müslüman topluluk olup, tarihleri VII. yüzyıla kadar geri gitmektedir. Sayıları zamanla artmasına rağmen, Kannanore'de hâkimiyetini ilan eden Ali Raja dışında, siyasî bir birlik oluşturamamışlardır. XVI. yüzyıl başlarına doğru Moplahların sayısının, Malabar'ın toplam nüfusunun beşte biri kadar olduğu tahmin edilmektedir. Moplahlar, Hint Okyanusu'nda sömürge faaliyetlerinde bulunan Portekizliler, Hollandalılar, Fransızlar ve İngilizler tarafından uzun süre baskı ve saldırılara maruz bırakıldılar, dolayısıyla siyasî ve sosyal yönlerden güçsüz duruma düştüler. Bunlar, XX. yüzyıl ortalarına kadar bölgede hâkimiyeti ellerinde bulunduran İngilizlere karşı zaman zaman isyan hareketlerinde bulunsalar da, bu ayaklanmalardan bir sonuç elde edemediler. 1947 tarihinde Hindistan'ın parçalanmasıyla Moplahların ekseriyeti bu ülkenin yönetiminde kaldı ve 1956 yılında yaşadıkları bölgede Kerala Eyaleti kuruldu[1]. 2001 sa-

[1] M. NaeemQureshi, "Moplahlar", *DİA*, XXX (2005), 279-280; R. E. Miller, "Mappila", *EI²* (İng.), VI (1991), 458-464; T. W. Arnold, "Mopla", *İA*, VIII (2001), 411-412.

yımına göre toplam 31.838.000 olan Kerala nüfusunun yüzde yirmi dördünü Müslümanlar oluşturmaktadır[2]. Moplahlar günümüzde Kerala Eyaleti'nden başka Seylan, Birmanya, Malezya (Malaka dolaylarında), Güney Karnataka, Batı Tamil Nadu, Lakdiv Adaları, Pakistan ve Körfez ülkelerinde de varlıklarını devam ettirmektedir[3].

Çalışmamızda, Moplahların Malabar bölgesindeki ilk teşekkülünden, İbn Battûta'nın bölgeye ziyaret ettiği XIV. yüzyıl ortalarına kadarki tarihlerine dair bilgiler verilmektedir. Bu çerçevede, öncelikle Müslüman Arapların Güney Hindistan'la olan ticarî ilişkileri ve bölgeye yerleşmeleri hususu ele alınmaktadır. Müteakiben, İslâmiyet'in Malabar civarında yayılmasından bahsedilmekte, son olarak da bölgeyi ziyaret eden İbn Battûta'nın izlenimleri üzerinde durulmaktadır.

A. Moplah Terimi

Moplah isminin kökeni kesin olarak bilinmemekle birlikte, Malayâlam dilindeki Mappila(veya Mappilla) kelimesinden türediği, Mappila teriminin de söz konusu dildeki mahâ(=büyük) ve pilla (=çocuk) kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıktığı kabul edilmektedir[4].Eski yerli dillerden biri olan Tamilcede "dâmâd" anlamına gelen[5]Mappila ismi, Malayâlam lisanında "büyük çocuk" veyahut "anasının çocuğu" şeklinde ifade edilmektedir[6].

Mappila ismi, önceleri Malabar sahillerine gelerek yerli kadınlarla evlenen yabancıların (Hristiyan, Yahudi ve Müslümanlar)melez nesline atfen bir şeref ve saygı unvanı olarak kullanılmıştır. Ancak bu terim daha sonraları Malabar civarına gelen Arap tüccarlarıyla yerli kadınların evliliklerinden meydana gelen Müslümanlar için kullanılan bir ifadeye dönüşmüştür. Bugün de Güney Hindistan'da Malabar-Kerala bölgesinde yaşayan Müslüman topluluğu ifade etmektedir[7].

---

2 Azmi Özcan, "Malabar", *DİA*, XXVII (2003), 466.

3 Qureshi, *a.g.m.*, 279.

4 Miller, *a.g.m.*, 458; Qureshi, *a.g.m.*, 279.

5 Sa'di, "Cenûbî Hindistan Müslümanları (Moplahlar)", *Mahfel*, II/20 (1340), s. 156.

6 Qureshi, *a.g.m.*, 279.

7 Arnold, *a.g.m.*, 411; Qureshi, *a.g.m.*, 279. Miller (*a.g.m.*, 458), Mappila teriminin, Malabar Müslümanlarını ifade etmekle birlikte, Güney Kerala'da yaşayan Suriyeli Hristiyanlar için de kullanıldığını söyler.

B. Arap Tüccarlarının Güney Hindistan ile Ticarî İlişkileri ve Malabar Bölgesine Yerleşmeleri

Arapların, daha İslâm öncesi dönemden itibaren coğrafî yakınlığı nedeniyle Güney Hindistan ile ticarî ilişkilerde bulundukları bilinmektedir[8]. Hindistan'dan ithal edilen ticarî emtiayı daha ziyade; karabiber, zencefil, tarçın, Hindistan cevizi, sandal ağacı, tik ağacı, ipek, pamuk, tütsü, fildişi ve mücevher gibi ürün ve maddeler oluşturuyordu. VII-VIII. yüzyıllarda İslâmiyet'in hızla yayılmasıyla birlikte, Arap ve İranlı Müslüman tüccarlar, Güney Asya ticaretinde daha aktif rol oynamaya başladılar. Özellikle Arap tâcirlerin ticarî bağlantıları Çin'e kadar uzanmaktaydı. Bunlar arasında Çin'in güneyindeki Hanfu (Kanton) şehrine yerleşerek buralarda koloniler kuran gruplar vardı[9].

Hint Okyanusu'nda faaliyet gösteren Arap tüccarları iki kısımdan oluşuyordu. Bunlardan biri genelde Kızıldeniz ile Basra Körfezi arasındaki ticarî potansiyele sahip şehirlerde faaliyetlerde bulunan gruptu. Diğeri ise Hindistan, Çin ve Endonezya'ya kadar giderek buralarda ticaret yapan topluluktu. İkinci grubu oluşturan tâcirlerden, ticarî menfaatlerini korumak amacıyla, gitmiş oldukları yerlerde yerleşmeyi tercih edenler oluyordu[10]. Bu tüccarların çoğu, daha ziyade küçük miktarlardaki malların taşınmasıyla uğraşıyordu. Bununla birlikte kendi gemileri ile daha fazla mal getirip götüren tüccarlara da rastlanmaktaydı.

Arap tüccarlarının Hint Okyanusu ticaretindeki ağırlığı, IX. yüzyıldan itibaren daha da artmaya başlamıştır[11]. Bu tüccarların Hint Okyanusu sahillerindeki şehirlere yoğun olarak yerleşmeleri, kuşkusuz onlar için büyük bir

---

8 BinduMalieckal, "Muslims, Matrinily, and A MidsummerNight'sDream: EuropenEncounterswiththeMappilas of Malabar, India", *Muslim World*, 95/2 (2005), s. 299; Sebastian R. Prange, "LikeBanners on theSea, MuslimTrade Networks andIslamization in MalabarandMaritimeSoutheastAsia", *IslamicConnections: MuslimSocieties in South&SouthAsia*,2009, s. 28-29.

9 Bkz. Süleyman el-Tâcir, *Doğu'nun Kalbine Seyahat*, (çev. R. Şeşen), İstanbul 2012, s.23.

10 M. H. Ilias, "MappilaMuslimsandtheCultural Content of TradingArab Diaspora on the-MalabarCoast", *AsianJournal of SocialScience*,35(2007), s. 439-440.

11 Geniş bilgi için bkz. Ilias, *a.g.m.*, s. 441-443; Prange, *a.g.m.*, s. 29-30; PiusMalekandathil, "Winds of Changeand Links of Continuity: Study on the Merchant Groups of KeralaandtheChannels of TheirTrade, 1000-1800", *Journal of theEconomicandSocial-History of the Orient*,50/2-3 (2007), s. 261-262.

avantaj teşkil etmiştir. Zira bu tür kolonileşmeler onların bölgedeki ticari faaliyetleri kontrol etmelerini daha da kolaylaştırmıştır. Müslüman gruplar içinde özellikle Umman ve Yemen'den gelen tüccarlar Hint Okyanusu'ndaki ticarette daha aktif rol üstlenmişlerdi. Güney Hindistan sahillerine uğrayan bu Arap tüccarlarının, ticaretini yaptıkları en gözde ürün hiç şüphesiz "kara altın" olarak da nitelendirilen karabiberdi[12]. Bu yüzden Malabar sahilleri uluslararası biber ticaretinde söz sahibi olan Müslüman tüccarlar için diğer yerlere göre çok daha cazipti. Diğer taraftan Malabar bölgesinin "Zamorin" unvanı ile tanınan ve liman şehirlerinin yönetimini ellerinde bulunduran yerli hükümdarları da ticaretin gelişmesi amacıyla Müslüman tüccarlara büyük destek vermekteydiler.Bu tür teşvik ve desteklerde Malabar'ın en büyük ve en canlı liman şehirlerinden biri olan Kalikût (Kozhikode)'unyerli hükümdarlarının daha ön plana çıktıkları anlaşılmaktadır[13].Hatta Kalikûtzamorininin, her yerli balıkçı aileden bir erkek çocuğunun Müslüman âdetlerine göre yetiştirilmesini emrettiği bilinmektedir[14]. 1340'lardaKalikût'a uğrayan İbn Battûta, buranın hükümdarının Sâmurrî (Zamorin) adında yaşlı bir gayrimüslim ve şehirdeki tâcirlerin reisinin de İbrahim Şâhbender adlı Bahreynli bir Müslüman tüccar olduğunu söyler[15].

Malabar bölgesine yerleşen Arap tüccarlarının ekseriyetini Hadramut, Hürmüz, Kahire, Habeşistan, Irak ve Tunus'tan gelenler oluşturmaktaydı. Bu gruplar Malabar sahillerinin en nüfuzlu tüccarları olup, özellikle Kalikût civarındaki ticarî faaliyetlerde önemli rol oynamaktaydılar[16]. Bu yüzden de Müslüman yerleşimcilerin önemli bir kısmı söz konusu şehirde kümelenmişti. Gerek Kalikût, gerekse diğer liman şehirlerinde ikamet eden Müslüman tüccarlar, satın aldıkları malları Ortadoğu'daki limanların[17] yanı sıra, Avrupa pazarlarına da ulaştırıyorlardı.

---

12 Hint Okyanusundaki biber ticareti ve Müslüman tüccarların biber ticaretindeki rolleri hakkında geniş bilgi için bkz. Sebastian R. Prange, "MeasuringbytheBushel: ReweighingtheIndian Ocean PepperTrade", *HistorialResearch*, 84/224 (2011), s. 212-235.

13 Malekandathil, *a.g.m.*, s. 267; Miller, *a.g.m.*, 459; Arnold, *a.g.m.*, 412.

14 Sa'di, *a.g.m.*, s. 157; Malekandathil, *a.g.m.*, s. 267.

15 *Seyahatnâme*, II, (çev. A. Sait Aykut), İstanbul 2004, s. 805.

16 Ilias, *a.g.m.*, s. 442-444.

17 Hindistan tarihi üzerine yapılan bir araştırmada(HermannKulke - DietmarRothermund, *Hindistan Tarihi*, çev. M. Günay, Ankara 2001, s. 186), eski bir Kahire sinagogunda bulunan belgelerde, Malabar kıyılarındaki liman şehirlerine yerleşmiş olan Arap ve Ya-

Malabar'ın liman şehirlerine kalıcı olarak yerleşen Arap tâcirlerinin çoğu, tabiî olarak bölgedeki yerli kadınlarla evlenmeyi tercih etmişlerdir. Bunlar, evlendikten sonra bir taraftan mensubu oldukları inanç ve geleneklerini sürdürürlerken, diğer taraftan da eşlerinin bağlı bulundukları aile yapısına göre hareket etmek durumunda kalmışlardır. Bununla birlikte Müslüman tüccarlarla, evlendikleri yerli kadınlar arasında kültürel ve dinî farklılıklardan dolayı çatışmalar söz konusu olmamıştır[18]. Araplar ile yerli kadınların evliliklerinden meydan gelen ve Moplah (Mappila) adı verilen topluluk, yer yer Sâmî ırkının özelliklerini taşımış ise de, bu hususiyet zamanla kaybolmuştur. Madras Vilâyeti'nde ikâmet eden Moplahlar, ekseriyetle yerlilerden teşekkül etmiştir[19].Moplahların nüfusu söz konusu evliklerin yanı sıra, İslâmiyet'in yerliler arasında kabul görmesi ile daha da artmıştır.

C. İslâmiyet'in Malabar Bölgesinde Yayılması

İslâmiyet'in, Malabar bölgesinde hangi tarihten itibaren yayılmaya başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte bu sürecin Hz. Peygamber döneminde veya onun vefatından kısa bir süre sonra başladığı tahmin edilmektedir. Bazı araştırmalarda bunun, Hicret'ten birkaç yıl sonra, dolayısıyla Muhammed b. Kasım'ın Sind civarını fethinden (711-713) çok daha önce başladığı belirtilmektedir[20]. Diğer taraftan Malabar'ın yerleşim birimlerinden Irikkalur'da 670 ve Pantalayini'de 782 tarihli iki Müslüman türbesinin varlığı, bölgede İslâmiyet'in yayılış tarihine dair önemli ipuçları olarak görülmektedir. Buna ilaveten yine Malabar'ın sahil kasabalarından biri olan Kollam (Quilon)'da bulunan ve üzerinde kûfî yazı ile bazı Müslüman isimlerinin kaydedildiği bir bakır levhanın 849 tarihini taşıması da, Müslümanların bölgedeki yerleşim tarihi açısından önemli bir delil olarak kabul edilmektedir. Hatta bu kitâbe bu konuya dair en eski kanıt olarak da değerlendirilmektedir[21].

---

hudi tüccarlarının, Kahire'de faaliyet gösteren ticaret erbabı ile haberleştiklerine dair kayıtların bulunduğu ifade edilmektedir.

18 Malieckal, *a.g.m.*, s. 305.

19 Sa'di, *a.g.m.*, s. 156.

20 A. D. W. Forbes, "Malabar", *EI²* (İng.), VI (1991),206; Malieckal, *a.g.m.*, s. 299.

21 Ilias, *a.g.m.*, s. 442-443; Miller, *a.g.m.*, 458; Malieckal, *a.g.m.*, s. 299-300.

Moplahların kökenleri ile ilgilenen ilk müverrih olarak kabul edilen Şeyh Ahmed Zeyneddin'e (1498-1581) bakılırsa[22], İslâmiyet'in Malabar civarına gelişi, hicretten iki yüz yıl sonradır. Ancak Moplahların çoğu bu tarih (822) yerine, 624 yılını kabul ederler[23]. Zeyneddin'deki rivayete göre[24], bir grup Müslüman Hz. Âdem'in ayak izlerini[25] görmek maksadıyla Arabistan'dan Sri Lanka (Seylân)'ya doğru yola çıkarlar. Bunlar önce yol güzergâhı üzerinde bulunan Malabar'dakiCranganore (Kodungallur) şehrine gelirler. Burada onları şehrin kralı (Raja)Cheraman (Ceraman) Perumâl karşılar. Kendileri ile uzun sohbetlerde bulunur ve neticede Müslüman olmaya, akabinde Mekke'ye gitmeye karar verir. Arabistan'ı ziyaret eden kral, dönüş yolculuğu sırasında hastalanarak ölür. Ancak onun arkadaşları Mâlik b. Dînâr (ö. 748'den önce), Mâlik b. Habib veİbn Mâlik ile diğer Müslümanlar, Malabar'da İslâmiyet'i yaymaya başlarlar. Mâlik b. Dînâr bu maksatla Malabar'ın, dolayısıyla Hindistan'ın ilk câmisini inşa eder. Mâlik b. Habib de İslâmiyet'i yaymak için vaazlarda bulunarak; Quilon, Hubaee, Murawee, Bangore, Mangalore, Kanjercote, Zaraftan, Durmuftun, Fundreeah ve Shaleeat gibi yerleşim merkezlerinde câmiler inşa eder.Miller, Zeyneddin'in naklettiği bu rivayetle ilgili tarihî bir delil olmamasına rağmen, Malabarlı yerlilerin Müslüman Araplar ve onların dinlerine dair hoşgörüleri hususunda fazla bir şüphe bulunmadığı kanaatindedir[26].

---

22 Zayn al-Dīn'Abd al-'AzīzMalībārī, *Tohfut-ul-Mujahideen, An HistoricalWork in theArabic Language*(trans. M. J. Rowlandson), London: OrientalTranslationFund of Great Britain andIreland 1833, s. 55.

23 Miller, *a.g.m.*, 458.

24 *A.g.e.*, s. 48-55; Ayrıca bkz.Malieckal, *a.g.m.*, s. 300.

25 Süleyman el-Tâcir'in, 852 yılında kaleme aldığı "*Ahbar el-Sînve'l-Hind*" adlı eserindeki rivayete göre (bkz. *Doğu'nun Kalbine Seyahat*, s. 17-18), Hz. Âdem, Cennetten Seylan'da bulunan "Ruhum" denilen dağ üzerine inmiştir. Ayağının izi dağın tepesindeki kaya üzerinde görülmektedir. Hz. Âdem bir ayağını buraya, bir ayağını da denize basmıştır. Dağın tepesindeki ayak izi 70 zira (35 m'ye yakın)'dır. Bu dağın etrafında kırmızı-sarı, hafif mavi renklerde yakut madenleri bulunmaktadır.Seylan adasını, Süleyman el-Tâcir'in, eserini yazdığı tarihtenbeş asır sonra ziyaret eden İbnBattûta, bu dağın ismini "Serendîb (Seylân) Dağı" olarak zikreder. Seyyaha göre, bölge halkı Hz. Âdem'e "Bâbâ", Hz. Havvâ'ya da "Mâmâ" demektedir. Dağda, Hz. Âdem'in ayak izlerinin bulunduğu yere giden iki yol olup, bunlardan biri Bâbâ yolu", diğeri de "Mâmâ yolu" şeklinde adlandırılmıştır (*a.g.e.*, II, s.846-854).

26 Miller, *a.g.m.*, 459.

Arap tüccarlarından Süleyman el-Tâcir, IX. yüzyıl ortalarında yazdığı eserinde, Çin'in güneyinde Hong Kong yakınındaki Hanfu (Kanton) gibi önemli şehirlerde ticarî faaliyetlerde bulunan Müslümanlar hakkında bazı bilgiler verdiği halde[27], maalesef, biber ülkesi olarak zikrettiği Malabar kıyılarında yaşayan Müslüman tâcirlerden söz etmemektedir. X. yüzyıl Arap seyyahlarından Ali b. el-Hüseyin el-Mesûdî, 916 yılında ziyaret ettiği Malabar'ın kuzey taraflarında; Sîrâf, Basra, Bağdat ve Umman gibi yerlerden gelerek buralarda evlenen 10.000 civarında[28] Moplah bulunduğunu ifadede eder. Seyyaha göre bunların içinde Musa b. İshak el-Sandalûnî gibi tanınmış tüccarlar bulunmaktadır. Topluluğun lideri ise Ebu Sa'id Ali b. Zekeriya'dır. Bu bölgede doğan Müslümanlara "biser" (çoğulu beyasire) denmektedir[29].

Moplahların çoğunluğu Sünnî olmakla beraber, bazı şehirlerde Şiîliğe mensup olanlarının da bulunduğu bilinmektedir. Sünnîliğin bölgede yayılmasında özellikle Umman ve Hadramutluların önemli etkisi olmuştur. Şafiî mezhebinin yayılmasında yine Hadramutlular, diğer Müslümanlara göre daha ön plana çıkmışlardır. Hadramatlu seyitler, bölgedeki Müslüman topluluklar üzerinde; ulema, mutasavvıf ve tâcir olarak önemli bir nüfuza sahiptiler. Bunlar, kasabaların idaresinden halkın eğitimine; dinî hizmetlerden adlîişlere kadar, pek çok alanlarda inisiyatifi ellerinde bulunduruyorlardı. Moplahlar arasında kendilerinin seyit olduklarını, dolayısıyla Hz. Peygamberin soyundan geldiklerini kabul eden dinî liderlere "tangal", "mevlevî", "musliyar" veya"molla" denilmekteydi. Müslüman topluluklar arasında büyük itibara sahip olan bu gruplar, kendilerinin özellikle Hadramutlu seyitlerden olduklarını iddia etmekteydiler[30]. Bunlar aynı zamanda"paradesi" adıyla da biliniyor vehayatlarını birkaç kabile hâlinde sürdürüyorlardı[31].

Malabarlı yerli Müslümanların esas çekirdeğini alt tabakalardan gelen gruplar oluşturmaktaydı. Bunlar daha ziyade, Müslüman olmadan önceki dö-

---

27 *A.g.e.*, s. 22-23.

28 Burada, el-Mesûdî'nin Müslümanların sayısıyla ile ilgili olarak verdiği rakam, bazı araştırmacılar tarafından (meselâMalieckal, *a.g.m.*, s. 300) abartı olarak görülse de, bu kaydın, bölgede yaşayan Moplahların nüfusunun bu döneme kadar hızla arttığına dair bir fikir verdiğini söylemek mümkündür.

29 Süleyman el-Tâcir, *a.g.e.*, s. 95.

30 Ilias, *a.g.m.*, s. 446-448; Prange, *a.g.m.*, s. 37; Miller, *a.g.m.*, 461; Arnold, *a.g.m.*, 412; Qureshi, *a.g.m.*, 280.

31 Ilias, *a.g.m.*, s. 446.

nemlerde Kast Sistemi'nin zorluklarına maruz kalmış olan topluluklardı ve bundan dolayı da İslâmiyet'e sığınmışlardı[32]. Bu tür ihtidalarda, Malabar civarına gelen ilk Müslümanların hayat tarzlarının da yerliler üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim İslâmiyet'in sözü edilen mıntıkalarda, Kuzey Hindistan'ın aksine, herhangi bir siyasî ve askerî müdahale olmadan yayılması, bunun bir göstergesi olmalıdır[33]. Tabi bu yayılmada, ilk gelen yerleşimcilerden sonra buralara gelerek propaganda faaliyetlerinde bulunan Müslüman din adamlarının katkılarını da göz ardı etmemek gerekir.

İslâmiyet'i kabul eden yerlilerin tabiî olarak hayat tarzları da değişmiştir. Her ne kadar yerel kültürün etkisinden tamamen kurtulmaları mümkün olmasa da, dillerinde, giyimlerinde ve sosyal hayatın diğer alanlarında zamanla değişimler kendini göstermiştir. Bunlar Malayâlam, Tamil, Sanskrit dillerinden etkilenmiş olan Güney Arabistan kökenli, kendilerine has bir Arapça konuşmaya başlamışlardır. Yazılarında ise bazı küçük değişiklikleri ihtiva eden Arap alfabesini kullanmışlardır. Câmilerinin minaresi olmayıp, ekseriyetle birkaç kattan ve iki ya da daha fazla damdan meydana gelmektedir. Mimarî üslupları ise Hint mabetlerini andırmaktadır. Ponnani (Ponani, Paniyani)'deki Şeyh Mahdûm Enstitüsü olarak hizmet veren dinî eğitim kurumunun, XII. yüzyılda kurulduğu rivayet edilmektedir[34].

D. İbn Battûta'nın Malabar'a Dair İzlenimleri

XIV. yüzyılın ünlü seyyahı İbn Battûta, 1342-1347 yılları arasında gerçekleştirdiği[35] Hindistan seyahati sırasında Moplahların yaşadığı Malabar bölgesine de uğramıştır. Seyyaha göre[36] Sendâbûr'dan Kavlem'e kadar uzanan ve bir uçtan bir uca iki ayda varılan Malabar, bir biber ülkesidir. Burada Müslümanların yanı sıra gayrimüslimler de yaşamaktadır. Halkın geçim kaynağı genellikle ziraat ve ticarettir. Boydan boya uzanan yol güzergâhı oldukça emniyetlidir. Hırsızlığın cezası çok ağırdır[37]. Hatta bir Hindistan cevizi çal-

[32] Ilias, *a.g.m.*, s. 448.

[33] Özcan, *a.g.m.*, 465.

[34] Qureshi, *a.g.m.*,279; Arnold, *a.g.m.*, 412.

[35] Sa'di, *a.g.m.*, s. 156.

[36] *A.g.e.*, II, s. 794-796.

[37] Benzeri kayıtlar, Süleyman el-Tâcir'de de (*a.g.e.*, s. 25, 34) mevcuttur.

manın cezası ölümdür. Bölgede yaşayan Müslümanlar gayrimüslimlere göre daha üstün durumdadırlar.

Malabar bölgesinde on iki gayrimüslim hükümdar hüküm sürmekte olup, bunların bazıları diğerlerine göre daha güçlüdür. Buna rağmen aralarında bir düşmanlık bulunmamaktadır. Her birinin devletçiği, diğerininkine ahşap bir kapı ile açılmaktadır. Âdetlerine göre hükümdarlar, saltanatı kendilerinden sonra öz oğullarına değil, kız kardeşlerinin oğullarına bırakmaktadırlar.

İbn Battûta, Malabar'la ilgili olarak verdiği bu genel bilgilerden sonra, bölgedeki uğradığı şehirler hakkındaki izlenimlerini aktarmaktadır. İlk olarak Ebûserûr (Barselor) şehrini ziyaret eden seyyaha göre, burası, Müslümanların yaşadığı büyük bir körfez üzerine kurulmuş küçük bir şehirdir. Müslüman topluluğun başında bulunan kişi "Ebû Sitte" diye tanınan Şeyh Cuma olup, bütün servetini dervişlere ve kimsesizlere dağıtmıştır.

Barselor'a iki günlük bir mesafede bulunan Fâkenevr (Bakkanor) ise, yine körfez kenarında kurulmuş, gelişmiş bir şehirdir. Hükümdarı Bâsedev isimli bir gayrimüslimdir. Şehirdeki Müslümanların başkanı Hüseyin Sellât adında bir şahıstır. Müslüman topluluğun bir kadısı ve aynı zamanda bir de hatibi bulunmaktadır.

Fâkenevr'e üç günlük uzaklıktaki Mencerûr (Mangalor) şehri Malabar'ın en büyük körfezi olan Dunb kenarında kurulmuştur. Oldukça gelişmiş olan bu şehirde biber ve zencefil ticareti yapılmaktadır. İran ve Yemenli tüccarların çoğu burada konaklamaktadır. Mangalor'u, Malabar diyarının en büyük hükümdarı Râmedev yönetmektedir. Şehir kenarındaki bir varoşta dört bin civarında Müslüman yaşamaktadır. Müslümanlarla şehrin diğer mukimleri arasındaki ilişkilerde husumet söz konusu olmakla birlikte, hükümdar, ticaretin aksamaması için taraflar arasındaki ihtilafları gidermektedir. Müslümanlar arasında Bedreddin Ma'berî adındaki bir şahıs İslâmî ilimler konusunda ehliyet sahibi olup, Şâfiî mezhebine mensuptur[38].

Mangalor'a iki günlük mesafede bulunan Hîlî şehri geniş bir körfez üzerine kurulmuş büyük bir yerleşim birimidir. Hem Müslümanlar, hem de gayrimüslimler tarafından muteber görülen şehirde oldukça ihtişamlı bir ulu câmi bulunmaktadır. Câminin, Hatîb Hüseyin ile Müslümanların emîri konumundaki Hasan Vezzân'ın sorumluluğu altında bulunan zengin bir gelir

[38] *A.g.e.*, II, s. 797-798.

sandığı olup, deniz yolu ile seyahat edenler buraya bol bol adak adamaktadırlar. Câmide ilim tahsili ile meşgul bir grup öğrenci bulunmakta ve bunların masrafları gelir sandığından (vakıftan) karşılanmaktadır. Ayrıca mabedin gelen geçenin ve fakir Müslümanların karnını doyurmaları için bir aşhânesi bulunmaktadır.

Hîlî'den üç fersah uzaklıktaki Curfattan isimli şehrin hükümdarı Kuvayl'dır. Bu şahıs Malabar bölgesinin en büyük hükümdarlarından olup, Umman, Fâris (Fars) ve Yemen'e mal sevkiyatı yapan pek çok gemisi vardır. Dehfattan (Dharmapattam) ve Budfattan (Pudupattana) bu hükümdarın ülkesi dâhilinde bulunan şehirlerdendir. Bunlardan Dehfattan körfez üzerine kurulmuş, muzlarının bolluğu ve ucuzluğu ile dikkati çeken büyük bir şehirdir. Şehirde, Kuvayl'ın ataları tarafından yaptırılan bir ulu câmi, bir de câmiden merdivenlerle inilerek abdest ve gusül ihtiyaçlarının giderildiği "bâin" denilen bir bölüm bulunmaktadır. Budfattan da geniş bir körfez üzerine kurulu, bölgenin büyük şehirlerindendir. Ahalisinin çoğunluğu Brahman olan şehirde, Müslüman nüfus bulunmamaktadır. Brahmanlar Müslümanlar tarafından sevilmemektedir[39].

Fandrayna (Panderani) şehri, bahçeleri ve çarşıları ile büyük ve güzel bir şehirdir. Burada Müslümanların üç mahallesi mevcut olup, her mahallede bir mescit bulunmaktadır. Ayrıca şehrin sahil tarafında ilginç mimarîsi ile dikkati çeken bir de ulu câmi vardır. Müslümanların kadılık ve hatipliğini yürüten Ummanlı bir şahıstır.

Panderani'den, Malabar bölgesinin büyük ticaret merkezlerinden biri olan Kalikût'a geçen İbnBattûta, buranın dünyanın en büyük limanlarından birine sahip olduğunu söyler. Seyyaha göre, buraya başta Çin, Câva, Seylân, Maldiv, Yemen ve Fâris asıllılar olmak üzere, farklı diyarlardan pek çok tüccar gelmektedir. Kalikût hükümdarı Sâmurrî isimli bir gayrimüslimdir. Şehirdeki tâcirlerin reisi Bahreynli İbrahim Şâhbende olup, tâcirler bu şahsın evinde toplanmaktadırlar. Şehir kadısının adı ise Fahreddin Osman'dır. Şeyh Ebu İshâk Kâzerûnî'nin burada bir tekkesi bulunmaktadır. Çin ve Hint kökenli Müslümanlar Kâzerûnî tekkesine adaklar adamaktadırlar[40].

Bir süre sonra Malabar bölgesinin en güzel şehirlerinden biri olan Kavlem'i ziyaret eden İbn Battûta, buranın çarşılarının güzelliğinden ve ha-

[39] *A.g.e.*, II, s. 799-801.

[40] *A.g.e.*,II, s. 805.

reketliliğinden bahseder. Seyyaha göre Kavlem, Malabar'ın Çin'e en yakın şehridir. Ahalisinin büyük kısmı Çin'e gidip gelmektedir. Burada Sûlî kökenli çok zengin tüccarlar oturmaktadır. Şehirde kalabalık Müslüman işadamları cemaati yaşamaktadır. Bu cemaatin başkanı Irak'ın Âva şehri halkından Alâeddin Âvacî'dir. Râfizî olan bu şahsın, aynı mezhepten pek çok dostu bulunmaktadır. Râfizîler inançlarını gizleme ihtiyacı hissetmemektedirler. Şehrin kadısı Kazvinli soylu bir kimsedir. Kavlem'deki Müslümanların önde geleni Muhammed Şâhbender isimli biridir. Şehirde Havâce (Hoca) Mühezzeb isimli bir tüccar tarafından büyük bir câmi yaptırılmıştır. Müslümanlar Kavlem'de büyük saygı görmekte ve el üstünde tutulmaktadır. Şehrin hükümdarı sert kanunları ile tanınmış Tîreverî isimli bir gayrimüslim olup, Müslümanlara hürmet göstermektedir[41].

Kavlem'de bir süre Şeyh Şihâbeddin Kâzerûnî'nin oğlu Şeyh Fahreddin'in tekkesinde misafir olan İbn Battûta, buradan Kalikût'a döner. Burada Hint hükümdarının hâciblerinden Seyyid Ebul Hasan isimli bir Arab'ın komutasında gönderilen gemileri bulur. Hükümdar, bu şahsı Araplara olan sevgisi nedeniyle Hürmüz ve Katîf'ten mümkün olduğunca çok Arap toplayıp getirsin diye göndermiştir. Emîr, kışı Kalikût'ta geçirip, daha sonra Arap şehirlerine gitme niyetindedir[42].

Seyyah bundan sonra Kanara bölgesindeki Hinavr (Honavar)'a geçer ve şehrin Müslüman hükümdarı ile Sendâbur'un fethine katılır. Burada bir müddet kaldıktan sonra, Malabar bölgesindeki bazı şehirlere tekrar uğrar. Müteakiben, Şâliyat, Kalikût, Hinavr ve Sendâbur'a geçer. Tekrar Kalikût'a gelir ve buradan da Zîbetülmehel (Maldiv) adalarına gider[43].

E. İbnbattûta'daki Kayıtların Değerlendirilmesi

İbn Battûta'nın, Seyahatnâme'sinde Malabar'la ilgili olarak vermiş olduğu bilgiler, Moplahların XIV. yüzyıldaki siyasî, sosyal, dinî ve iktisadî durumlarının aydınlatılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Zira bu eserden başka, söz konusu döneme dair Moplahlarla alâkalı böylesine ayrıntılı malûmat veren başka bir kaynak bulunmamaktadır. Bu durum tabiî olarak, seyyahın vermiş olduğu bilgilerin güvenilirliği hakkında bir değerlendirme

[41] *A.g.e.*,II, s. 812.
[42] *A.g.e.*, II, s. 814.
[43] *A.g.e.*, II, s. 815-818.

yapma imkânını da ortadan kaldırmaktadır. Nitekim, Seyahatname ile ilgili bazı kuşkuların bulunduğu, hatta birkaç bölümüne ciddi itirazların olduğu bilinmektedir[44]. Ancak bütün eksikliklerine rağmen, eserin, ele aldığımız dönem hakkında detaylı bilgiler veren yegâne kaynak olması, ihtiva ettiği kayıtlara itibar etmekten başka bir seçenek bırakmamaktadır.

İbn Battûta'daki kayıtlardan anlaşıldığına göre, Malabar'da gayrimüslimlerden üstün durumda olan Moplahlar, bölgenin neredeyse bütün yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Ancak aralarında siyasî yönden bir birlik mevcut değildir, dolayısıyla kendi adlarına bir devlet de kuramamışlardır[45].Hîlî şehrindeki Müslüman topluluğun başkanı olan Hasan Vezzân'ın, Müslümanların emîrine benzer bir konuma sahip olduğu belirtilmişse de, bununla, siyasî anlamda bir liderlik değil, dinî salâhiyeti ilgilendiren bir mevkiinin kastedildiği anlaşılmaktadır. Zira sözü edilen şahıs, bölgede hüküm süren bir idareci olsaydı, seyyahımız, civardaki diğer hükümdarlar gibi onun hakkında da detaylı bilgiler verirdi.

Seyahatnâme'ye göre, Malabar bölgesindeki şehirlerin çoğu, sıkı kanunları ile ön plana çıkan yerli gayrimüslim hükümdarlar tarafından idare edilmekle birlikte, Müslümanlara karşı siyasî açıdan bir baskı uygulanmamaktadır. Hatta bu hükümdarlar, hâkimiyetleri altında bulunan şehirlerde ticarî faaliyetlerin canlanması için Müslüman tüccarlara büyük destek vermektedirler. Nitekim bunlardan bazılarının (Curfattan hükümdarı gibi) Malabar bölgesinden Umman, Yemen ve İran taraflarına yapılan mal sevkiyatında inisiyatifi ellerinde bulundurdukları görülmektedir.

Moplahların, bazı yerleşim merkezlerinde, başlarında birer sorumlunun (reisin) bulunduğu, sayıları birkaç bini bulan topluluklar hâlinde yaşadıkları dikkati çekmektedir. Bunlardan bir kısmı şehrin varoşlarında ikamet etmekte ve buralarda yaşayan gayrimüslimlerle husumet hâlinde bulunmaktadırlar. Ancak bu tür geçimsizlikler ticaretin aksamasını istemeyen idareciler tarafından giderilmekte ve aradaki dengenin korunmasına dikkat edilmektedir. Müslümanlar kimi şehirlerde yerli hükümdarlardan büyük saygı ve itibar görmektedirler. Zira bu gruplar, çoğu liman şehirlerinde yürütülen ticarî faaliyetlerde büyük rol oynamaktadırlar. Dolayısıyla, karşılıklı menfaate da-

[44] Bu konuda geniş bilgi için bkz.*a.g.e.*, I, s. XXXIX-XL.

[45] Kannanore'de, bir süre sonra Ali Raja tarafından "Arakkal" adı ile bir hanedanlık kurularak ilk bağımsız Müslüman sultanlığının temelleri atılacaktır (Özcan, *a.g.m.*,465).

yalı bu ilişkilerden hem yerli idareciler, hem de Müslümanlar kazançlı çıkmaktadırlar.

Malabar'ın liman şehirlerinde ticaretle uğraşan Müslüman tüccarlar kendi aralarında organize olup, birlikte hareket etmektedirler. Bunların başlarında birer başkanları(Bahreynli İbrahim Şâhbende ve Iraklı Alâeddin Âvacî örneklerinde olduğu gibi) bulunmaktadır. Kavlem'de ikamet eden ve İbn Battûta'nın"Sûlî kökenli" diye belirttiği zengin tâcirlerin, aslında Seylân ve Malabarlı Müslüman ticaret erbabı olduğu kabul edilmektedir. Bunların, İran bölgesinde yerleşik halde yaşayan Sul (Şul, Çul, Şor) Türklerinin torunları olabileceği de söylenmektedir[46]. Malabar'dan Müslüman memleketleri ile diğer yerlere sevkiyatı yapılan mallar arasında ağırlığı karabiber, zencefil ve tarçın gibi ürünler oluşturmaktadır. Bu ürünler, daha ziyade liman şehirlerine yakın yerlerde yaşayan Müslümanlar ve gayrimüslimler tarafından yetiştirilmektedir.

Malabar'a dışardan gelen Müslümanlar arasında Yemen, Umman, Bahreyn, Irak ve Farslıların ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır. Daha evvel de ifade edildiği üzere, Yemen'den gelenler çoğunlukla Hadramutlulardan oluşmaktadır. Sayıları bir hayli fazla olduğu anlaşılan Sünnîler, daha çok Şâfiî mezhebine mensupturlar. Fars ve Irak bölgelerinden gelen Şiîlerin, inançlarını gizlemeden rahatça yaşamaları, Sünnîlerle aralarında bir ihtilaf olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Müslümanların kalabalık olarak yaşadıkları şehir merkezlerinde ilginç mimarîleri ile dikkati çeken büyük câmiler bulunmakta, hukukî ve dinî hizmetle rkadı ve hatip gibi görevliler tarafından yürütmektedir. Bölgede, bilhassa Kâzerûnîlik tarikatının kuvvetli bir nüfuza sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kalikût'ta bulunan Kâzerûnî tekkesine adanan adakların bolluğu bunun bir işareti sayılabilir.

Sonuç

İslâmiyet'in ilk defa Güney Hindistan'a ulaşması, VII. yüzyıldan itibaren bölgedeki liman şehirlerinde ticarî faaliyetlerde bulundukları bilinen Müslüman Arap tâcirleri vâsıtasıyla mümkün olmuştur. Malabar sahillerindeki canlı ticaret merkezlerine yerleşen bu tüccarlar ile daha sonraki dönemlerde gelenlerin, buralarda bulunan yerli kadınlarla evlenmeleriyle, zamanla "Mop-

[46] İbnBattûta, *a.g.e.*, II, s. 817, dipnot 2.

lah" veya "Mappila" adı verilen bir topluluk ortaya çıkmıştır ki, bunlaraynı zamanda bölgenin ilk Müslüman nüfusunu teşkil etmiştir.

Moplahların ekseriyeti Sünnî olup, aynı zamanda Hanefîliğe mensuptu. Bu mezhep bölgeye daha ziyade Yemenliler tarafından getirilmiştir. Farslı tüccarlar vâsıtasıyla bazı yerleşim birimlerinde yer yer Şiîlik de yayılmıştır. Moplahlar, İslamiyet'in etkisiyle tabiî olarak Arap alfabesini kullanmakla birlikte, bu yazı üzerinde bazı değişiklikler yapmışlardır. Benzeri durum konuştukları lisan için de geçerlidir. Konuşma dilleri Güney Arabistan kökenli Arapça olmasına rağmen, bu dil zamanla yerli lisanların etkisine maruz kalmıştır. Mabetlerinde yerli Hint tapınak mimarîsinin etkisi kendini hissettirmiştir.

Moplahlar, nüfusları zamanla artmasına rağmen, kendi aralarında siyasî bir birlik kuramamışlardır. İbn Battûta, XIV. yüzyıl ortalarına doğru Malabar civarına geldiğinde, bunların, yerli idarecilerin hüküm sürdüğü bölgenin hemen her yerleşim biriminde dağınık bir şekilde yaşadıklarına şahit olmuştur. Ancak, siyasî birlikten yoksun bulunsalar da, Moplahlar, bu dönemde bölgede yaşayan gayrimüslimlere göre sosyal ve ekonomik bakımlardan daha iyi durumdaydılar.

Kaynakça

Arnold, T. W.,"Mopla", *İA*, VIII (2001), 411-413.

Forbes, A. D. W., "Malabar", *EI²*(İng.), VI (1991),206-207.

Ilias, M. H., "MappilaMuslimsandtheCultural Content of TradingArab Diaspora on theMalabarCoast", *AsianJournal of SocialScience*, 35 (2007), s. 434-456.

İbnBattûta, *Seyahatnâme*, I-II, (çev. A. Sait Aykut), İstanbul 2004.

Kulke, Hermann-Rothermund, Dietmar, *Hindistan Tarihi*, (çev. M. Günay), Ankara 2001.

Malekandathil, Pius, "Winds of Changeand Links of Continuity: Study on the Merchant Groups of Keralaand the Channels of TheirTrade, 1000-1800", *Journal of theEconomicand Social History of the Orient*, 50/2-3 (2007), s. 259-286.

Malieckal, Bindu, "Muslims, Matrinily, and A Midsummer Night's Dream: Europen Encounters with the Mappilas of Malabar, India", *Muslim World*, 95/2 (2005), s. 297-316.

Miller, R. E., "Mappila", *EI²* (İng.), VI (1991), 458-466.

Özcan, Azmi, "Malabar", *DİA*, XXVII (2003), 465-466.

Qureshi, M. Naeem, "Moplahlar", *DİA*, XXX (2005), 279-280.

Prange, Sebastian R., "Like Banners on the Sea, Muslim Trade Networks and Islamization in Malabarand Maritime Southeast Asia", *Islamic Connections: Muslim Societies in South&SouthAsia*, 2009, s. 25-47.

_____, "Measuring by the Bushel: Reweighing the Indian Ocean Pepper Trade", *Historial Research*, 84/224 (2011), s. 212-235.

Sa'di, "Cenûbî Hindistan Müslümanları (Moplahlar)", *Mahfel*, II/20 (1340), s. 156-157.

Süleyman el-Tâcir, *Doğu'nun Kalbine Seyahat*,(çev. R. Şeşen) İstanbul 2012.

Zayn al-Dīn'Abd al-'Azīz Malībārī, *Tohfut-ul-Mujahideen, An Historical Work in the Arabic Language*,(trans. M. J. Rowlandson), London: Oriental Translation Fund of Great Britain and Ireland, 1833.